Op onze speurtocht naar kantelpunten in de geschiedenis, waarbij het matriarchaat werd overgenomen door het patriarchaat, ontdekten we dat bij de Mesopotamiërs Gilgamesj de opperpriesteres Ishtar gedood had (ruwweg rond 2000 voor Chr.) en bij de Arabieren dat in de zogenaamde Kamelenslag (656 na Chr.) Aïsja voorgoed haar macht verloor.

Ik denk dat het aannemelijk is dat de IJslandse Brunnhild aan de twee verslagen vrouwen kan worden toegevoegd. Om dit aan te tonen halen we ons het lied van de Nibelungen opnieuw voor de geest.

Bronnen: https://nl.wikipedia.org/wiki/Nibelungenlied
https://nl.wikipedia.org/wiki/Siegfried_(sage)
https://nl.wikipedia.org/wiki/Br%C3%BCnnhilde

Het Nibelungenlied is een Middelhoogduits heldenepos uit de 13e eeuw, bestaande uit ongeveer 2300 strofen, waarin de ondergang van het huis der Bourgondiërs wordt beschreven. De kern is historisch: in het jaar 436 (het is de tijd van de Grote Volksverhuizing) werd hen door de Hunnen een vernietigende nederlaag toegebracht.

Eerste pagina uit het manuscript, ca 1230

Do wuohs in Niderlanden... eins edlen küniges kint,
de vater der hiez Sigemunt, ... sîn mouter Sigelint,
in einer rîchen bürge, ... wîten wol bekant,
nidene bî dem Rîne:... diu was ze Santen gênant.

Sifrid was geheizen... der snelle degen guot.
er versuochte vil der rîche... durch ellenhaften muot;
durch sînes lîbes sterke... suochter fremidiu lant.
hey, waz er sneller degene... sît ze Buregonden vant!

Er groeide op in de Lage Landen ... een edel koningskind,
de vader die heette Sigmund, ... zijn moeder Siglind,
in een rijke burcht, ... wijd en zijd bekend,
beneden bij de Rijn, ... die werd Xanten genoemd.

Siegfried heette hij, ... de snelle knaap en goed.
hij bezocht vele rijken ... door edelmans moed;
door de kracht van zijn liefde ... (be)zocht hij vreemd land
hij was een snelle knaap ... sinds hij Bourgondië vond.

(Mijn wankele poging tot vertaling, zonder woordenboek. Excuses! A.B.)

Het gedicht valt uiteen in 2 delen. Het begint met 2 cantos die respectievelijk Kriemhild, een Bourgondische prinses uit Worms, en Siegfried introduceren, een prins uit de benedenloop van de Rijn. Siegfried is vastbesloten om Kriemhild het hof te maken. Hij smeedt een scherp zwaard, waarmee hij de draak Fafnir verslaat. Hij baadt zich in het beestenbloed om onoverwinnelijk te worden, al weet hij dat een kleine plek op zijn rug, waar een lindenblad op viel, hem kwetsbaar maakt. Als hij aankomt in Worms, wordt hij herkend door Hagen, de eerste vazal van koning Gunther, deze laatste een broer zijnde van Kriemhild. Hagen vertelt Gunther over de heldendaden van Siegfried, in het bijzonder over zijn verwerving van een schat. Bij zijn aankomst in Worms had Siegfried namelijk gevochten met de dwergkoning Alberich, wiens leven in groot gevaar was. Deze Alberich was drager van een *Tarnkappe*, die hem onzichtbaar kon maken of elke gestalte kon geven die hij wenste. Als Alberich in het duel met Siegfried verslagen is, smeekt hij Siegfried om zijn leven te sparen in ruil voor de *Tarnkappe* en de geheime schat van de Nibelungen (de legendarische Nibelungen*hort (hort = schat)*, waar een vloek op rust). Siegfried aanvaardt.

Als de Denen (de latere Vikingen) en de Saksen elkaar de oorlog verklaren, biedt Siegfried zich aan om de Bourgondiërs aan te voeren en hij onderscheidt zich zeer in het gevecht.

Op dit punt wordt een nieuw element in het verhaal gebracht. Het nieuws bereikt het hof dat een koningin met een buitengewone kracht en schoonheid alleen gewonnen kan worden door een man, die haar in moed en kracht de baas is. Gunther besluit naar haar hand te dingen, maar zoekt daarvoor de hulp van Siegfried, aan wie hij de hand van zijn zuster Kriemhild belooft, als hij slaagt. Siegfried leidt de expeditie naar de koude streek waar Brunnhild verblijft en daar aangekomen presenteert hij zichzelf als Gunther. In de wedstrijden die volgen - in discuswerpen, speerwerpen en hoogspringen - heeft Brunnhild de illusie dat ze met Gunther duelleert, terwijl haar tegenstander in feite Siegfried is, gehuld in de *Tarnkappe* die hem onzichtbaar maakt. Als Brunnhild is verslagen, aanvaardt ze 'Gunther' als haar echtgenoot, maar maakt hem tegelijk duidelijk dat zij slechts zijn vazal zal zijn in plaats van zijn geliefde. Maar haar ring en zijden gordel zijn nu in handen van 'Gunther'.

(De verteller laat na te vermelden dat Brunnhild door Siegfried is meegenomen naar Worms en nu de vrouw is van Gunther. Ik denk dat dit komt doordat hier twee verhalen aan elkaar zijn gekoppeld, die eerst apart bestonden. Het eerste verhaal van de strijd tussen Siegfried en Brunnhild eindigde waarschijnlijk met de onderwerping van Brunnhild door Siegfried die haar van haar macht beroofde en tot vrouw nam. A.B.)

Zoals beloofd trouwen Siegfried en Kriemhild met elkaar, maar Brunnhild ruikt onraad. Het duurt niet lang of de twee koninginnen krijgen ruzie over wie nu de eerste vrouw aan het hof is en aan wie de schat van de Nibelungen behoort.

Kriemhild en Brunnhild bij het baden, Illustratie van Anders Zorn (1893)

Brunnhild krenkt Kriemhild door te zeggen dat ze met een vazal is getrouwd en Kriemhild, die Brunnhild's armband bij Siegfried heeft ontdekt, onthult haar wie haar werkelijke tegenstander was in het gevecht.

Brunnhild is woedend en geschokt. Siegfried wordt door Gunther ter verantwoording geroepen en ontkent dat hij met de koningin heeft geslapen, maar het kwaad is al geschied. Zowel de eer (!) van Gunther als van Brunnhild is geschonden en Siegfried moet sterven. Met een smoesje wordt hij naar het woud gelokt, en terwijl hij zich laaft aan een bron wordt hij door Gunther's vazal Hagen in de rug – zijn enige zwakke plek – gestoken en vermoord.

Kriemhild zweert bloedig wraak jegens Hagen. Brunnhild bekent Gunther dat haar insinuatie over haar ontmaagding een provocatie was en dat hij zijn enige werkelijk trouwe vriend heeft gedood. Dan sterft zij de hongerdood.

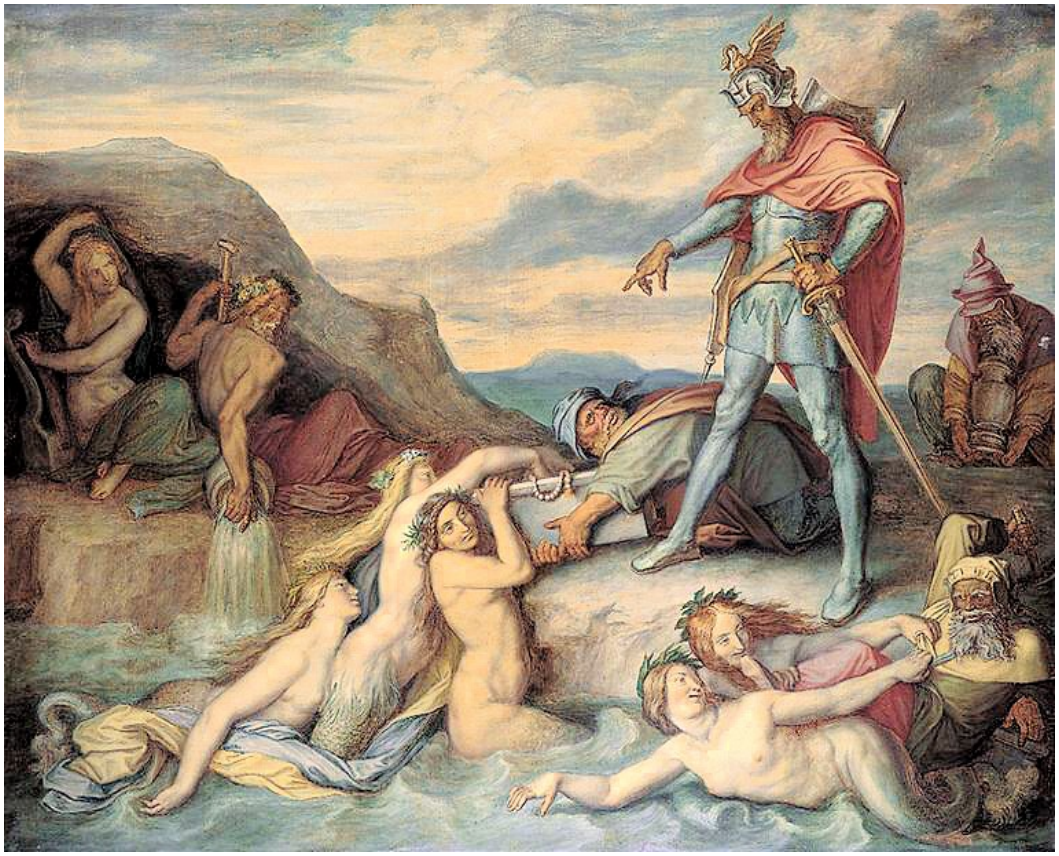
Ofwel: verdwijnt onopgemerkt uit het verhaal, waardoor de dood van Siegfried niet zozeer haar wraak lijkt te zijn geweest voor zijn bedrog als wel gemotiveerd door Hagen, die beducht is voor de groeiende macht van Siegfried.

Siegfried's begrafenis vindt plaats onder grote ceremonie, en Kriemhild blijft diep bedroefd achter en mijdt voor een lange tijd elke omgang met Gunther en Hagen. Maar als later Siegfried's schat in Worms wordt gebracht, onderschept Hagen hem en, vrezend dat Kriemhild's invloed erdoor te groot wordt, laat hij hem op een verborgen plek zakken in de Rijn.

Het 2de deel van het gedicht zit simpeler in elkaar en gaat vooral over het conflict tussen Hagen en Kriemhild en haar wraak jegens alle Bourgondiërs.

Etzel (Attila), koning van de Hunnen, vraagt de hand van Kriemhild, en ze stemt toe, omdat ze in dat huwelijk de mogelijkheid van haar wraak ziet. Ze laat enkele jaren voorbijgaan en overreedt dan Etzel om haar broer met Hagen uit te nodigen voor een bezoek aan het hof. Hoewel Hagen op zijn hoede is, gaan ze naar Etzel's hof waar een gevecht van iedereen tegen iedereen uitloopt op een bloedbad. Kriemhild doodt haar broer Gunther met het zwaard van Siegfried en vervolgens de vastgebonden en weerloze Hagen, die tot op het laatst weigert te zeggen waar Siegfried's schat verborgen ligt. Kriemhild wordt op haar beurt gedood door ene ridder Hildebrand, die razend is om de wreedheden die zojuist door haar zijn begaan.

> Ine sage iu nu niht mêre... von der grôzen nôt
> die dâ erslagen wâren,.. die lâzen ligen tôt,
> wie ir dinc an geviengen.. sit der Hiunen diet
> hie hât daz maere ein ende:... daz ist der Nibelunge liet.
>
> Ik zeg je nu niet meer ... over de grote nood
> die daar verslagen waren, ... die laatsten liggen dood,
> hoe hun zaak is aangevangen, ... daarvan weten de Hunnen
> hier komt de mare aan zijn eind, ... dit is het Nibelungenlied.

Wat zit er in die kist? Reingold? Een ring? Ik zie een parelketting: het gaat hier niet om rijkdom, maar om de macht van de vrouw. De man gebiedt.

Het Nibelungenlied probeert elementen van uiteenlopende verhalen - over Brunnhild, over Siegfried en over de val van de Bourgondiërs - samen te voegen tot een geheel.

In het 2de deel van het gedicht, dat ook de titel draagt *Het Boek van Kriemhild*, is het hoofdthema de beschrijving van de vernietiging van de Bourgondiërs, ofwel Nibelungen. De climax van het 1ste deel, de dood van Kriemhild's echtgenoot Siegfried, bereidt de grond voor haar wraak in het 2de deel.

Het Nibelungenlied werd op schrift vastgelegd in een eeuw waarin de nadruk was komen te liggen op hoofse deugden als bescheidenheid en verfijning van smaak en gedrag. Maar zelf weerspiegelt het met zijn vertoon van heftige emoties en onvoorwaardelijke wraak en eer de heroïsche cultuur van de Teutoonse volkeren ten tijde van de grote volksverhuizingen. Het hoofdthema van het gedicht richt zich op die periode, het verhaal is geënt op de omverwerping van het Bourgondische koningschap te Worms door de Hunnen in 437 na Chr. En het verhaal over Brunnhild en Siegfried is waarschijnlijk geënt op gebeurtenissen tijdens de Merovingische dynastie van de Franken rond 600 na Chr. Veel van de heroïsche kwaliteiten van de oorspronkelijke verhalen zijn bewaard in het gedicht, met name de conceptie van Hagen als de meedogenloze beschermer van de eer van koning Gunther.

Waarschijnlijk heeft geen ander literair werk zoveel bijgedragen aan de Germaanse kunst dan het Nibelungenlied. In later eeuwen verschenen vele variaties en bewerkingen. De meest betekenisvolle moderne adaptatie is die van Richard Wagner's beroemde opera-cyclus *Der Ring des Nibelungen* (1853–74).

> De schrijver/commentator van het Wikipedia-artikel tekent aan: "het moet de christelijke laag zijn die over het oudere Germaanse verhaal is geschoven, die voor grote verwarring zorgt. Aan de hand van de beeldtaal over de armband van Brunnhild kunnen we vaststellen dat Siegfried haar inderdaad ontmaagd heeft. En Brunnhild moet hier *minstens* een vermoeden van hebben gehad. Zij wilde immers geen *bruid* zijn van Gunther en ze wist door Kriemhild dat ze niet door *Gunther* was

> verslagen in de duels. Het is waarschijnlijk de christelijke versie die Siegfried wilde vrijwaren van overspel en daarom Brunnhild laat *liegen*. Die eerste huwelijksnacht komt daarmee in een mysterieuze sfeer te liggen en wordt volkomen onbegrijpelijk.
>
> De Germaanse versie is duidelijk in de zin dat in deze cultuur Siegfried de enige man is die in staat is om Brunnhild te veroveren en door wie zij zich wil laten veroveren. Hoe fysiek dat veroveren kan worden opgevat, is afhankelijk van de karakters: vrij letterlijk dus."

In de IJslandse *Edda* treffen we Siegfried ook aan, maar dan onder de naam Sigurd. De verhaallijn vertoont veel overeenkomst met die van het *Nibelungenlied*, zij het dat het zich afspeelt tegen het decor van de Germaanse godenwereld, terwijl de hoofdpersonen in het Nibelungenlied het christendom zijn toegedaan.

- - - - - - -

Ik ben het met de commentator roerend eens dat de christelijke hand het oudere verhaal heeft aangepast aan haar eigen normen. Dit is overal en altijd gebeurd in heel West-Europa. Maar ik ben geïnteresseerd in het oudere verhaal, het verhaal onder de christelijke laag. Het gaat mij om de gedachtenwereld van de Saksen, de Denen, de Vikingen. Die wereld had sterke animistische trekken, het religieus dualisme had nog geen scherpe grens getrokken tussen geest en lichaam, het lichaam en met name de seksualiteit was nog niet ingedamd, de status van de vrouw was hoger, en ik vind zelfs aanwijzingen dat de macht van de vrouw die van de man soms overtrof.

Want zet Brunnhild eens naast Kriemhild. Brunnhild komt uit het hoge, koude Noorden. Zij is alleen. Kriemhild heeft ook een koninklijke status onder de Nibelungen. Maar zij is niet alleen. Zij is weliswaar machtig, de eerste onder de vrouwen, maar de hoogste macht berust bij haar broer, koning Gunther. Zij is ook niet degene die haar toekomstige man uitdaagt voor een gevecht, zoals Brunnhild. Het lijkt er heel sterk op dat Brunnhild wel een man zoekt omwille van haar nakomelingen, maar niet om de macht te delen, laat staan te verliezen. Kriemhild wil óók de sterkste van alle mannen hebben voor haar nageslacht, maar zij daagt hem niet persoonlijk uit, zij zou immers het gevecht verliezen. Zij verwerft haar kandidaat doordat deze zich de sterkste of dapperste heeft getoond in de oorlog of in het toernooi.

Bij Brunnhild gaat het rechtstreeks om de macht tussen de man en de vrouw.

Zij denkt zeker te zijn van de overwinning. De man blijft haar vazal.

We nemen de Noordse mythologie erbij. Hier heetten de goden en godinnen Asen en Asinnen. De eerste van de Asen was Odin, de eerste van de Asinnen was Frigg.

Eén van de Asinnen was Sol. Deze Zonne**godin** (!) werd, net als haar broer de Maan**god** (Máni), door wolven achtervolgd. Sól reed elke dag op haar strijdwagen getrokken door de twee paarden Arvak en Alsvid. Ze werd achtervolgd door de wolf Sköll, die haar wilde verslinden. Tijdens een zonsverduistering dacht men dat Sól bijna opgegeten werd door Sköll. Sól zou uiteindelijk verzwolgen worden, maar haar plaats zou dan worden ingenomen door haar dochter.

De wolven achtervolgen Sól en Mani

Is hier niet de vrouw gezien als de bovenliggende partij? Was zelfs in de cultus van het oude Klein-Azië, die van Isis en Osiris, die van Attis en Cybele, die van Adonis en Aphrodite, de zon ooit verbonden met een vrouw, de maan met een man? Is dit niet een aanwijzing dat de rol van de vrouw in het verre Noordse verleden minstens even groot is geweest?

En wat is er in dit opzicht bekend van de latere Vikingen?

Positie van de vrouw: https://nl.wikipedia.org/wiki/Vikingen

> De vrouwen in de noordelijke, patriarchale samenleving stonden in menig opzicht op gelijke voet met mannen. Hun positie was veel beter dan die van vrouwen in de rest van Europa. Ze konden delen in erfenissen en hadden het recht van hun echtgenoot te scheiden. Als onderdeel van de huwelijksvoltrekking kreeg de vrouw een set sleutels. Als ze drie jaar lang de sleutels droeg, maar niet getrouwd was, mocht ze zichzelf als wettige echtgenote beschouwen. Scandinavische vrouwen konden een vooraanstaande positie hebben, maar het christendom propageerde vrouwelijke inferioriteit en met de komst van dit christelijke dogma verloren vrouwen hun gunstige sociale status en vrijheden.

Het Nibelungenlied reduceert de trotse Brunnhild tot een jaloerse 'vrouw van', die kibbelt met Kriemhild over wie van hen beiden de eerste onder de vrouwen is aan het mannelijk hof in Worms.

Brunnhild (1897) van Gaston Bussière